

Migracije i kvaliteta života

Nikić, Ljubica Brigitte

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:003661>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-10-03**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Migracije i kvaliteta života

Završni rad

Ljubica Brigitte Nikić

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Gorka Vuletić

Osijek, 2017.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Migracije i kvaliteta života

Završni rad

Ljubica Brigitte Nikić

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Gorka Vuletić

Znanstveno područje: društvene znanosti; polje: psihologija; grana: socijalna psihologija

Osijek, 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Potencijal za studentsko migriranje	1
2.1. Teorija umrežavanja	2
2.2. Stavovi studenata medicine prema radu u inozemstvu i novim poslovnim mogućnostima nakon ulaska u Europsku uniju.....	3
2.3. Namjere za odlaskom u inozemstvo među mladima u Kirgizstanu	5
3. Puke riječi ili stvarni planovi?.....	6
3.1. Realizacija namjera migriranja.....	7
3.2. "Pokretači" i "Sanjači"	8
4. Kvaliteta života i namjera za emigriranjem	9
4.1. Migracije. Subjektivna dobrobit i relativna deprivacija.....	9
5. Psihičke tegobe posljedica izbjeglica.....	10
6. Socijalna podrška migrantima – podizanje kvalitete života.....	11
7. Studije slučaja migrantskih iskustava	12
8. Zaključak.....	15
9. Literatura	15

Sažetak

Migracije su dugo bile mehanizam za one u potrazi za boljim mogućnostima i dobrim životom te se taj trend migriranja, odnosno dugoročnog odlaska u drugu zemlju, nastavlja i dalje. Potencijalni migranti motivirani su različitim faktorima. Tako su neki motivirani mogućnostima boljeg obrazovanja u inozemstvu, drugi zbog završenog formalnog obrazovanja i potrage za boljim poslovnim mogućnostima van države, neki preseljenjem bližnjih, a poneki ponudom za posao.

Osim toga, kvaliteta života i zadovoljstvo životom često se smatra mehanizmom koji dovodi do odluka o migraciji, posebno za one višeg obrazovanja. U radu je prikazan proces migracije, odnosno faktori koji utječu na istu te uloga kvalitete života u tom procesu. Pojedini istraživači smatraju da je kvaliteta života stupanj potrebe zadovoljstva te tako uključuju različite sfere života kao što su fizičke, psihološke, socijalne, druge aktivnosti, bračna i strukturalna područja. S druge pak strane, neki smatraju da je kvaliteta života u oku promatrača. Pojedinci će kvalitetu života promatrati s aspekta zdravlja te tako uzimati u obzir kognitivno, emocionalno i socijalno funkcioniranje. Tako utjecaji, odnosno faktori koji utječu na migriranje zapravo najviše ovise o pojedinačnoj percepciji kvalitete života. Neki mogu imati namjere odlaska u inozemstvo zbog vanjskih faktora, a neki zbog unutarnjih pa tako na samu migraciju, osim perceptualnih indikatora, odnosno što ljudi osjećaju, utječe i sama okolina.

Ključne riječi: migracije, kvaliteta života, socijalna podrška, studentsko migriranje, realizacija namjera

1. Uvod

Migracije su dugo bile mehanizam za one u potrazi za boljim mogućnostima i dobrim životom te se taj trend migriranja, odnosno dugoročnog odlaska u drugu zemlju, nastavlja i dalje. Potencijalni migranti motivirani su različitim faktorima. Tako su neki motivirani mogućnostima boljeg obrazovanja u inozemstvu, drugi zbog završenog formalnog obrazovanja i potrage za boljim poslovnim mogućnostima van države, neki preseljenjem bližnjih, a poneki ponudom za posao.

Osim toga, kvaliteta života i zadovoljstvo životom često se smatra mehanizmom koji dovodi do odluka o migraciji, posebno za one višeg obrazovanja. Stoga se dovodi u pitanje jesu li za migriranjem motiviraniji oni niže kvalitete života kako bi svoju kvalitetu života povećali u drugoj državi ili su motiviraniji oni više kvalitete života kako bi svoj potencijal iskoristili negdje drugdje, gdje su možda mogućnosti šire i bolje.

Cilj ovog rada jest prikazati proces migracije, odnosno faktore koji utječu na istu te ulogu kvalitete života u tom procesu. Tako je u radu prikazan proces migriranja nakon obrazovanja i općenito potencijal za emigraciju, zatim poveznica namjere za emigriranjem i stvarnog migriranja te uloga kvalitete života u migraciji. Osim toga, u radu su uključeni različiti stavovi o samom migriranju te njihov utjecaj na namjere migriranja s realizacijom istog. Uz to, rad obuhvaća i druge aspekte migriranja, kao što je izbjeglištvo, te pružanje socijalne podrške migrantima u svrhu povećanja kvalitete života. Konačno, navedena su i iskustva samih migranata kako bi se približila kvalitativna strana migriranja.

2. Potencijal za studentsko migriranje

Odluka studenata za dugoročno migriranje ili preferiranje ostajanja u svojoj državi (pod utjecajem i strukturalnih faktora i faktora na mikro razini) ima potencijal za odljev mozgova.

Razni faktori utječu na poticanje namjere za emigriranje, od želje za napredovanjem, preko osobnih razloga i motivacije za preseljenjem, sve do socio-ekonomskog stanja države, kao što je slučaj u Bugarskoj, gdje je je u prvoj dekadi tranzicije to jedan od glavnih utjecaja procesa migracije u državi. Osim toga, većina studenata koji žele migrirati imaju niske prihode pa je to stoga još jedan od faktora koji utječu na namjeru za emigriranjem. Na taj način su studenti u potrazi za boljim resursima kako bi si omogućili bolju i sigurniju budućnost. Tako u Bugarskoj, oni studenti s najmanjim prihodima pokazuju najsnažniju namjeru za emigriranjem (36%) (Makni, 2011).

S druge strane, u skladu s neoklasičnim pristupima i prijašnjim istraživanjima, većina studenata s namjerom za odlazak van države je zaposlena, dok većina onih s namjerama za ostanaka nisu u radnom odnosu.

Iskustva su pokazala da i zaposleni i nezaposleni imaju namjere za migriranje te također oni s visokim i niskim prihodima. U tom smislu, broj drugih neekonomskih determinanti, koji imaju efekt na oblikovanje stava migriranja, treba biti istražen.

2.1. Teorija umrežavanja

Najpopularnija teorija internacionalnih migracija, među alternativnim, jest teorija umrežavanja. U skladu s tom teorijom, vjerojatnost za prekograničnu mobilnost veća je kada osobe imaju obitelji i prijatelje u drugoj državi, kada ta socijalna umrežavanja smanjuju troškove i rizike te povećavaju očekivanu dobit, rezultiraju migracijom (Stark, 1991).

Dva su tipa migracijskog umrežavanja. Prvi se pojavljuje lokalno u zemlji iz koje se iseljava kad emigranti imaju rodbinu u drugoj državi. Uz to, proporcija studenata koji žele emigrirati veća je među onima koji imaju rodbinu u toj drugoj državi. To implicira da član obitelji u drugoj državi ima izvjesnog utjecaja na oblikovanje namjere emigriranja. Drugi način za izgradnju društvenog umrežavanja jest osobno znanje internacionalnog okruženja, na primjer prethodni boravak u inozemstvu.

Tradicionalno, muškarci su mobilniji nego žene. S intenzivnim globalizacijskim procesom u devedesetima i narednim strukturalnim promjenama u svjetskoj ekonomiji, omjer između muškaraca i žena koji migriraju postupno se uravnotežio. Upitnici potvrđuju taj trend. Samo 27% svih studenata radilo je u inozemstvu u usporedbi sa 42% studentica pa su tako danas žene više mobilnije nego muškarci. Nadalje, rezultati pokazuju prevladavajuću tendenciju dugoročnog migriranja žena i kratkoročnog migriranja muškaraca (Makni, 2011).

Nisu pronađene statistički značajne razlike za spol, prebivalište i prihode. Objašnjenje s obzirom na spol može se pronaći u činjenici da većina studentica nije još vezana za obitelj i djecu te tako postaju mobilne kao i muškarci.

Jedna od hipoteza je da visoka mobilnost, koju sveučilišta u inozemstvu nude preko programa studentskih razmjena, predstavljaju veliku uzastopnu mogućnost za odljev mladih.

Suprotno očekivanjima, prihod nije glavni razlog za oblikovanje namjere za migriranjem. Glavni razlog tomu je da radni odnos ne obilježava nužno studentski prihod pa stoga nije glavni motiv za migraciju.

Očito, migrantske mreže imaju važnu ulogu u formiranju konačne odluke za migriranjem, posebno kada je u pitanju dugoročni ostanak u inozemstvu. Taj faktor je prioritet, uzimajući u obzir i sve ostale faktore. To potvrđuje jednu od hipoteza teorije migrantskog umrežavanja, da u jednom trenutku mogu preći preko ekonomskih determinanti međugranične mobilnosti pa tako dolazi do efekta privlačenja od zemlje u koju se odlazi.

Osim toga, važan faktor je trajanje prethodnog boravka u inozemstvu. Duži boravak vodi do povećanja potencijalne dugoročne migracije. U skladu s tim nalazima, studenti koji nemaju iskustvo migriranja imaju najmanji intenzitet namjere odlaska.

S druge strane, nisko vrednovanje visokog obrazovanja u vlastitoj državi također stimulira namjere studenata za transnacionalnu mobilnost.

Pored prosječnog vrednovanja kvalitete visokog obrazovanja, postoje i drugi indikatori za migraciju: povećani troškovi nižeg obrazovanja od devedesetih godina prošlog stoljeća (Rangelova, 2007; prema Makni, 2011), postojeća rupa između obrazovanja i prakse, nedostatak povratne informacije između obrazovanja i posla, centralizacija i nedostatak fleksibilnosti obrazovnog procesa (Makni, 2010).

Studenti tehničke ekspertize imaju najveći emigracijski potencijal, dok studenti medicine najniži.

Moderni student je više fleksibilan i više mobilan u skladu s novim intenzivnim procesima u međugraničnim odnosima. Osim toga, moderni potencijalni migrirajući student većinom je privremeni migrant, koji je već stekao internacionalno iskustvo, koje mu je dalo samopouzdanja i ambicije da preferira okruženje koje bi zadovoljilo njegove zahtjeve.

2.2. Stavovi studenata medicine prema radu u inozemstvu i novim poslovnim mogućnostima nakon ulaska u Europsku uniju

Ovo istraživanje pokazalo je povećan postotak studenata koji razmišljaju o emigraciji. Neka druga istraživanja pretpostavljaju da bi nedavno pristupanje Hrvatske Europskoj uniji i općenito pozitivna očekivanja o radnim uvjetima u inozemstvu moglo utjecati na povećanje interesa za potencijalno iseljavanje. Kad je riječ o odabiru specijalizacije studenata posljednje godine studija medicine, navedena istraživanja ukazuju na to da je jedna od najvažnijih profesionalnih odluka u životu svakog liječnika odabir specijalizacije. Jedan od glavnih čimbenika koji potiču na razmišljanje o emigraciji je nemogućnost dobivanja željene specijalizacije, koji se ne trebalo bi shvatiti samo kao pokazatelj potencijalnoga gubitka ljudskih resursa, već i kao pokazatelj profesionalnog nezadovoljstva studenata (Bojanić, 2014).

Prema rezultatima istraživanja, više od polovice studenata (62%) namjeravalo je nastaviti usavršavanje u inozemstvu, u sklopu specijalizacije ili subspecijalizacije. Osim toga, među liječnicima koji su se iselili najveći je postotak onih liječnika koji su duže razdoblje čekali željenu specijalizaciju i zaposlenje. Zanimljivo je naglasiti da je dobivanje željene specijalizacije u inozemstvu očekivalo samo 33% ispitanika i gotovo ih je polovica odgovorila da nisu sigurni u mogućnost dobivanja željene specijalizacije. Glavni ciljevi usavršavanja/rada u inozemstvu ispitanika su profesionalno usavršavanje, zarada, stjecanje novih poznanstava i iskustva, upoznavanje svijeta, a najpoželjnije zemlje koje

su ispitanicima bile prvi izbor su Njemačka (28%), Sjedinjene Američke Države (SAD), Ujedinjeno Kraljevstvo (UK) i Švicarska (Kolčić i drugi, 2005 prema Bojanić, 2014). Rezultati analize koju je provela Hrvatska liječnička komora 2012. pokazali su da se od ukupnog broja liječnika koji napuštaju Hrvatsku najveći postotak preselio u Njemačku (29%), Kanadu (15%) i Ujedinjeno Kraljevstvo (11%). Pretpostavlja se da je intenzivan rad upravo skandinavskih i njemačkih agencija za zapošljavanje utjecao na ovakav poredak, koje u stranim državama traže potencijalne zdravstvene djelatnike. Prijašnja studija o međunarodnoj migraciji zdravstvenih djelatnika u Europskoj uniji pokazala je da važnu ulogu prilikom donošenja odluke o emigraciji igraju znanje odgovarajućeg stranog jezika i geografska blizina ciljne zemlje (Gerlinger i sur., 2007; prema Bojanić, 2014). Upravo bi to mogao biti poticajni faktor zbog kojeg su ispitanici odabirali zemlje engleskoga govornog područja kao najpoželjnija emigracijska odredišta, s obzirom na široko rašireno poznavanje engleskog jezika među hrvatskim studentima. Nadalje, mogući razlozi zbog kojih su studenti odabirali Njemačku kao najpopularniju zemlju za iseljavanje su geografska blizina i utjecaj njemačkih agencija za zapošljavanje.

Ispitanici su se informirali o poslovnim uvjetima i mogućnostima u inozemstvu putem različitih izvora. Razmjena iskustava sa studentima koji su se usavršavali u stranim zemljama bila je najčešći način prikupljanja informacija. Ovakvi rezultati potvrđuju veliku važnost mobilnosti studenata tijekom studija, kao načina stjecanja iskustava i prikupljanja informacija o radnim uvjetima i mogućnostima izvan Hrvatske. Nekoliko drugih istraživanja utvrdilo je značajnu povezanost između mobilnosti studenata tijekom studija i potencijalne migracije. Osim toga, istraživanja ukazuju na to da je među glavnim razlozima zbog kojih se studenti prijavljuju i sudjeluju u tim programima upravo želja da se nakon diplomiranja zaposle u zemljama u kojima su boravili tijekom razmjene studenata (Suter i sur., 2006; prema Bojanić, 2014). Mediji (internet, televizija, tisak) i razmjena iskustava s rodbinom i prijateljima koji žive u inozemstvu bili su drugi važni izvori podataka. Rezultati drugih istraživanja pokazali su da su jedan od najvažnijih izvora informiranja prijatelji i rodbina u stranim zemljama (Coombs i sur., 1978; prema Bojanić, 2014). Osim toga, zbog boljeg poznavanja životnih uvjeta, poslovnih mogućnosti i mogućeg pružanja pomoći pri preseljenju i prilagođavanju novoj okolini prisustvo rodbine u inozemstvu povećava vjerojatnost emigracije. Istraživanje je pokazalo da većina studenata (63%) smatra da ih nastavnici na fakultetu ne potiču na usavršavanje ili rad u inozemstvu i to je vjerojatno razlog zbog kojeg većina ispitanika nije ni očekivala pomoć nastavnika, niti se zanimala za traženje pomoći (Bojanić, 2014). Kad je riječ o drugim pitanjima vezanim uz usavršavanje u inozemstvu, najčešće prepreke za rad u inozemstvu i napuštanje zemlje su odvajanje od obitelji i/ili partnera, veliki financijski troškovi (ispiti, putovanja...) i nedovoljno poznavanje stranog jezika. U skupini studenata koji nisu htjeli raditi

izvan Hrvatske kao glavni razlog za ostanak u zemlji gotovo polovica smatra odvajanje od obitelji i/ili partnera, dok su oni koji su se željeli iseliti smatrali velike financijske troškove kao glavnu prepreku.

Navedeni rezultati također potvrđuju da poznavanje engleskog jezika može biti vrlo važan faktor zbog kojeg je veliki broj ispitanika kao najpoželjnija odredišta za profesionalno napredovanje izabrao zemlje engleskoga govornog područja. Navodeći financijske troškove kao prepreku potvrđuje sve lošiju ekonomsku situaciju u Hrvatskoj. Analizirajući stavove o poslovnim uvjetima u inozemstvu, rezultati pokazuju da većina studenata posljednje godine studija medicine u Zagrebu pokazuje izraženo pozitivno mišljenje o boljoj financijskoj situaciji liječnika u stranim državama (Bojanić, 2014). Uspoređujući stavove studenata koji su htjeli raditi izvan Hrvatske i onih koji nisu, zaključujemo da je prva skupina imala pozitivnije stavove o poslovnim uvjetima i mogućnostima u stranim državama, dok je druga skupina češće izražavala neodlučnost, pogotovo u pogledu kvalitetnijeg kliničkog usavršavanja, kvalitetnije edukacije tijekom specijalizacije i većih poslovnih mogućnosti. Također, druga je skupina imala negativnije stavove o društvenim uvjetima u inozemstvu. Kad je riječ o očekivanim promjenama u Hrvatskoj nakon pristupanja Europskoj uniji, velika većina ispitanika (81%) vjerovala je da će se povećati mobilnost liječnika i mogućnost dodatne edukacije u inozemstvu, što je ujedno bila i jedina tvrdnja s kojom se većina ispitanika složila. Studenti koji nisu htjeli raditi u inozemstvu, u usporedbi s onima koji jesu, općenito su očekivali promjene u Hrvatskoj s optimizmom. Isto tako, imali su manje izraženi negativni stav i više izraženi neodlučni stav o poboljšanju financijske situacije liječnika, mogućnosti istraživačkog rada, kvalitete kliničkog usavršavanja i radnih uvjeta (Bojanić, 2014). Međutim, zasigurno ne smijemo zanemariti brojne prednosti koje pruža međunarodna mobilnost liječnika. Potencijalno pozitivni učinci na kvalitetu zdravstvenog sustava mogu se primijetiti u povratku bolje kvalificiranih profesionalaca, unapređenju znanja, vještina i u brzanom uvođenju novih medicinskih postupaka prilikom povratka liječnika u svoju zemlju ili kod novopridošlih medicinskih profesionalaca iz drugih zemalja (Bagat i sur., 2006; prema Bojanić, 2014).

2.3. Namjere za odlaskom u inozemstvo među mladima u Kyrgyzstanu

Istraživanje je pokazalo određene faktore koji formiraju i prikazuju različite dimenzije migracijskih planova i želja mladih u Kyrgyzstanu. Prvo, prikazana je široka razlika u namjerama migriranja između Azijata i Europljana. Europljani su bili jasnije migracijski inklinirani, također i nakon kontroliranja socioekonomskih, sociopsiholoških karakteristika i karakteristika socijalnog kapitala. Također, Europljani puno više nego Azijati biraju dugoročno migriranje nego privremeno migriranje

te obiteljsku migraciju nego neobiteljsku migraciju, neovisno o drugim faktorima. U kontrastu, etničke razlike u odnosu privremenih migracija nasuprot ne-migriranja i individualne migracije nasuprot ne-migriranja potpuno su objašnjene drugim karakteristikama. Iako divergencija u tipu migracijskih preferencija između dviju etničkih grupa jasno definira razliku, ne bi bilo valjano zaključiti da Europljani imaju tendenciju migrirati dugoročno i s obitelji, dok Azijati preferiraju migrirati privremeno i individualno. Umjesto toga, rezultati sugeriraju da su Azijati zajedno s Europljanima više skloni migrirati privremeno i individualno, što označava kratkoročni posao ili studiranje, ali su i dalje manje inklinirani od Europljana za dugoročna i obiteljska migriranja.

U skladu s očekivanjima, sklonost migriranju pokazuje vrlo malo, ako i ikakve varijacije u spolu, bilo unutar ili između etničkih karakteristika. S druge strane, brak i odgoj djece pokazali su efekt na namjeru migriranja. Dakle, partnerski suživot ili briga o djetetu povećavaju razvoj namjera migriranja među Europljanima, ali nema statistički značajne razlike među Azijatima (Agadjanian, Nedoluzhko, i Kumskov, 2008).

Kao i očekivano, odgoj djece ima tendenciju obeshrabriti namjeru migriranja. Kako god, pronađene su važne etničke razlike u tim pogledima. Imati dijete generalno ima negativan efekt na namjeru migriranja, ali taj efekt je statistički značajan jedino među Azijatima. Nije pronađeno nikakvo direktno potkrjepljenje za alternativne hipoteze, na primjer da odgoj djeteta može potaknuti migriranje za korist djeteta. Pronađen je negativan efekt imanja djeteta na namjeru privremenog migriranja među Azijatima i na namjeru migriranja bez djeteta između obje skupine. Dok imanje djeteta osnažuje preferenciju Europljana za obiteljskim migriranjem pored individualnog migriranja. Istraživanja su potvrdila važnost migracije povezane sa socijalnim kapitalom. Posjedovanje takvog kapitala i na potencijalnoj destinaciji i u mjestu trenutnog boravka ojačava namjere migriranja i povećava dugoročno migriranje i migriranje s članovima obitelji. Ne iznenađujuće, Europljani pokazuju veću namjeru emigriranja s obzirom na socijalni kapital (Agadjanian, Nedoluzhko, i Kumskov, 2008).

3. Puke riječi ili stvarni planovi?

Pokazalo se da su namjere dobri prediktori za buduće emigracije: 24% onih koji su pokazali namjeru odlaska zapravo su emigrirali u roku dvije godine. Nadalje, u grupi potencijalnih emigranata, oni koji su emigrirali i oni koji nisu još emigrirali međusobno se puno ne razlikuju. Potencijalni emigranti koji još nisu emigrirali lošijeg su zdravlja. Također, faktori koji potiču namjere emigriranja također su i faktori koji potiče ljude na migriranje (van Dalen i Henkens, 2008).

Teorije internacionalne migracije često se provjeravaju jednom od dviju metoda u društvenoj

znanosti: objavljene preferencije ili utvrđene preferencije. Pristup objavljenih preferencija često koriste ekonomisti koji interpretiraju migraciju ljudi kao refleksiju njihovih preferencija. Socijalni demografi, geografi i psiholozi preferiraju utvrđene preferencije, odnosno namjere.

Istraživanja su pokazala da su namjere dobar prediktor budućeg ponašanja, no to otvara novo pitanje je li namjera za odlazak u inozemstvo vodi stvarnoj migraciji.

Tvrdnja da su namjere nepouzdana vodilje može biti vjerojatna činjenica, ali ne znanstveno dokazana. Uzimajući u obzir emigracije osoba iz država s visokim prihodima, očekuje se da će bolje obrazovani biti više skloni migrirati zato što je njihov ljudski kapital više internacionalno prenosiv, koji dovodi do nižih transakcijskih troškova vezanih za migracije.

Zdravlje je dio osobnog ljudskog kapitala i potencijalni migranti mogu nadoknaditi troškove ulaganja migriranja jedino ako je njihovo zdravlje dobro. Drugim riječima, loše zdravlje povezano je sa slabijom namjerom emigriranja nego dobro zdravlje.

Donošenje odluke migriranja nije čisto individualna odluka, već i društvene veze utječu na odluku emigriranja. Dostupnost društvenih mreža prijatelja i obitelji u inozemstvu može povećati vjerojatnost emigriranja. Uloga mreža migranata dobro je poznata (Massey, 1999). Mreže ne samo da pružaju informacije koje mogu dati više točnih procjena onoga što potencijalne migrante čeka u inozemstvu u stvarnim terminima, već i ono što je puno važnije, one nude usluge koje smanjuju osobne troškove migracije i integracije i tako mogu održati ravnotežu emigriranja. To je zapravo ono što bi moglo biti iza fenomena „lančane migracije“. Drugim riječima, što je veća mreža potencijalnih migranata, veći će fokus biti na emigriranju. Teorijska predikcija bi mogla biti da što je veći broj migranata u individualnoj mreži, to je jača namjera za emigriranjem.

Osobe koje traže uzbuđenje imaju tendenciju preuzeti više rizika i percipirati svijet kao manje prijetećim. Stoga, što je osoba više avanturističina ili sklona riziku to će biti snažnija namjera za emigriranjem. Osim toga, samoeфикаsnost se povezuje sa snažnijom namjerom za emigriranjem i postupnim koracima emigracije.

Kvaliteta javne domene ovisi o tome kako građani percipiraju način na koji vladine institucije funkcioniraju te dobra i usluge koje te institucije pružaju (van Dalen i Henkens, 2008).

3.1. Realizacija namjera migriranja

Migracije su proces koji počinje s razmatrajućom migracijom (u skladu s diskrepancijom između ciljeva i percipiranih mogućnosti), zatim planiranom migracijom (koja ovisi o životnim prilikama) i konačno, ovisno o različitim podržavajućim i inhibitornim faktorima, realizirajućom migracijom. Za razumijevanje pozadine i motivacije odluke migriranja, kao i faktora koji determiniraju stvarnu migraciju, važno je pratiti proces migranata od samog početka. To također zahtjeva longitudinalne

podatke koje sadrže informacije prethodnih namjera za migriranjem i mobilnost (De Jong i Gardner, 1981).

Jasno je vidljivo da su faktori koji objašnjavaju formiranje planova migriranja različiti od onih koji determiniraju stvarnu migraciju. Kombinirajući profile onih koji planiraju migrirati i onih koji to realiziraju unutar zadanog perioda u kontrastu s faktorima koji objašnjavaju namjeru i realiziranu migraciju bolje razumijemo zašto su pojedini samo snovi i što objašnjava razliku u selekciji između dvije razine migracijskog procesa. U realizaciji migracije različiti – ljudski, socijalni, financijski, psihološki – kapital igra važnu ulogu; oni mogu promicati ili zaustavljati realizaciju namjera. U skladu s teorijom planiranog ponašanja, primarna determinanta samog migriranja jest namjera migriranja (De Jong, 2000).

3.2. „Pokretači“ i „sanjači“

Postoje dvije grupe koje prate svoje planove: „pokretači“ koji su imali plan emigracije i koji su se zapravo preselili dvije godine poslije te „oni koji ostaju“, osobe koje uopće nemaju plan migriranja i koji nisu migrirali. Osim toga, postoje dvije grupe koje nisu pratile svoj plan u roku od dvije grupe. Treća grupa jesu, zbog nedostatka boljeg termina, „sanjači“, osobe koje su imale namjeru, ali nisu ostvarile plan unutar dvije godine. Četvrta je grupa najmanja, osobe koje inicijalno nisu imali planove, ali su nakon dvije godine ipak emigrirali (van Dalen i Henkens, 2008).

Ispitana je razlika između pokretača i sanjača. Ono što razlikuje pokretače i sanjače je njihov iskazani status zdravlja. Stanje zdravlja jedina je varijabla koja razlikuje ta dva tipa. Pokretači su generalno boljeg zdravlja, nego sanjači.

Svaki migrant ili potencijalni migrant treba odvagati prednosti i nedostatke dviju država. Rezultati pokazuju da profil emigranata odgovara tradicionalnoj priči emigracije. Tradicionalni emigrant pretežno je mlad, muškog spola, visoko obrazovan, avanturist, ima društvene veze u destinacijskoj zemlji i osjeća se kompetentnim za izvršavanje emigrantskih planova. Sve u svemu, moderni emigrant traži sve ono za dobar život: mir i tišinu, sigurnost, očišćeni prostor i civilizirane građane.

Iznenadujuće, pokretači su više zadovoljni svojim prihodima, nego sanjači, što može biti refleksija činjenice da su kućanstva s velikim prihodima sklonija otići, nego kućanstva s nižim prihodima.

Drugim riječima, sanjači mogu dobro ostvariti svoje namjere u budućnosti, no oni samo trebaju više vremena da ih realiziraju, na primjer ako njihovi prihodi nisu još dovoljni kako bi pokrili troškove emigracije i period prilagodbe u destinacijskoj zemlji ili budući da sanjači imaju slabije zdravstveno stanje, to im je emigriranje rizičnije.

Drugim riječima, ljudi ostaju pri svom planu, što je zanimljiv detalj koji bi potencijalno mogao objasniti zašto većina potencijalnih migranata nije realizirala svoju namjeru tako skoro. Ljudi mogu odgoditi datum svoje emigracije dok ne aranžiraju plan za svoju zemlju snova, ali ga ne mijenjaju na

pola puta i ne odlaze u drugu zemlju (van Dalen i Henkens, 2008).

4. Kvaliteta života i namjera za emigriranjem

Migracije su dugo bile mehanizam za one u potrazi za boljim mogućnostima i dobrim životom.

Zadovoljstvo životom često se smatra mehanizmom koji dovodi do odluka migracije, posebno za one koje su više obrazovani. Relativna deprivacija je ključni faktor za odluke migracije kućanstva. Pojedinci unutar kućanstva ne migriraju samo radi povećanja apsolutnih prihoda kućanstva, već i radi poboljšanja ekonomske pozicije kućanstva u usporedbi sa specifičnom referentnom grupom.

Evaluacija zadovoljstva životom baziranog na prihodima, ugodnosti, stimulaciji i afilijaciji u skladu s normama o migraciji važne su determinante za namjeru emigriranja.

S jedne strane, oni koji su više obrazovani i oni koji izvještavaju više razine zadovoljstva životom imaju slabije namjere odlaska u inozemstvo. Iako relativna deprivacija značajno povećava namjeru emigriranja, odnos između zadovoljstva životom i obrazovanja nastavlja imati negativan efekt na namjeru odlaska u inozemstvo. S druge strane, oni koji su visoko obrazovani imaju snažniju namjeru emigriranja u inozemstvo s obzirom na svoje visoke aspiracije i manjkom mogućnosti u ekonomskoj perspektivi u njihovoj državi. Istraživanja pokazuju da je subjektivna dobrobit ključ mehanizma koji potiče odluke internacionalne migracije, pored različitih prihoda.

4.1. Migracije. Subjektivna dobrobit i relativna deprivacija

Relativna deprivacija pojavljuje se na osnovu dviju premisa: htjeti nešto što nemamo i osjećati da zaslužujemo nešto što želimo, a nemamo. Istraživanja su potvrdila hipotezu da je veća relativna deprivacija u terminu prihoda povezana s većom vjerojatnošću migriranjem kućanstva. Dodatno, pronađeno je da postoji značajni negativni efekt relativne deprivacije i emigracije, tako da pojedinci koji su na krajevima distribucije prihoda ne pokazuju namjeru emigriranja zbog mogućih troškova.

Dodatno, pronađene su spolne razlike u očekivanjima i evaluaciji zadovoljstva životom, što u konačnici utječe na drugačije ponašanje žena i muškaraca što se tiče migriranja. Dok su žene potaknute migrirati zbog niskih prihoda i niske stimulacije, namjere muškaraca su zasnovane na afilijaciji i umrežavanju.

Zaključno, i relativna deprivacija i zadovoljstvo životom promatrani zasebno imaju značajni efekt na odluku o migriranju.

Zadovoljstvo životom kognitivno je stanje, koje se odnosi na procjenu života kao cjeline. Zadovoljstvo životom je dugoročni, kognitivno-evaluativni koncept u odnosu na sreću, koja ja kratkoročni, afektivni koncept reflektiranja pozitivnih osjećaja (Tsou i Liu, 2001 prema Angelini,

Casi i Corazzini, 2014). Shin i Johnson (1978; prema Angelini, Casi i Corazzini, 2014) definiraju zadovoljstvo životom kao globalnu procjenu čovjekove kvalitete života u skladu s odabranim kriterijem. Često se smatra da mjere subjektivne dobrobiti kao zadovoljstvo životom stvaraju nesuglasice zbog raspoloženja i konteksta koji dovode do određenih ishoda. Raspoloženja i kontekstualni faktori kao što su sretan događaj ili ishod igre mogu neposredno i kratkoročno imati utjecaj na zadovoljstvo životom (Schwarz i Strack, 1999). Nadalje, neki ljudi su intrinzično sretni i takve osobine ličnosti sistematično utječu na samoprocjenu subjektivne dobrobiti (Ravallion and Lokshin, 2001; prema Angelini, Casi i Corazzini, 2014).

Temeljeno na postojećim teorijama subjektivne dobrobiti i relativne deprivacije, pronađena je evidencija da je zadovoljstvo životom značajni prediktor namjere emigriranja u drugu državu u odnosu na relativnu deprivaciju, osobito za one visoko obrazovane.

Rezultati pokazuju da bi javna politika trebala biti fokusirana na razvoj sveukupnog zadovoljstva životom i zadovoljstva životom pojedinca, također osobito onih više obrazovanih. Neke prioritete intervencije su dizajniranje poticaja tržišta rada i razvoj institucionalnog (javnog i privatnog) uspjeha. Nadalje, namjere emigriranja potaknute su percepcijom kako je bogatstvo distribuirano u zemlji iz koje se odlazi. Osim toga, mogućnost države da ponudi mogućnosti, osobito mladima, značajni je prediktor namjere odlaska u inozemstvo. To je kritički uvid koji pokazuje važnost javne politike u svrhu povećanja ekonomske mobilnosti mladih i postizanja bolje jednakosti mogućnosti.

5. Psihičke tegobe posljedica izbjeglica

Negativne emocionalne reakcije, koje se temelje ne kognitivnom vrednovanju individualne ratne opasnosti, pojavile su se u prognane i izbjegle djece ispitanika još dok su se nalazili u svojim domovima te su se nastavile i tijekom bijega. Najizrazitije emocionalne smetnje očituju se u stalnom osjećaju napetosti, bezvoljnosti, povlačenju u sebe, apatiji. Većina vrsta emocionalnih tegoba izrazitija je u prognaničke nego u izbjegličke djece. To je razumljivo s obzirom na različitost glavnih izvora strahova u jedne i druge skupine (avionski napadi i zračne uzbune, paljenje stambenih i gospodarskih zgrada u usporedbi sa uznemirujućim vijestima u medijima). Dob, spol i dužina izbjegličkog statusa djece utječu na razliku u doživljavanju opasnosti i emocionalnoj reakciji i ponašanju. Ustanovljena je značajna statistička povezanost između samoopaženih dječjih emocionalnih promjena i roditeljskih izjava o njima. Ipak, većina roditelja smatra da akutne dječje tegobe neće ostaviti ozbiljnije trajnije posljedice. U tom smislu dječaci predstavljaju rizičniju skupinu nego djevojčice (Anić i Podgorelec, 1992).

Tumačeći rezultate svoga istraživanja, Marina Ajduković (1991) navodi nalaze Jablenskoga i suradnika (1991) o najčešćim znakovima poteškoća psihosocijalne adaptacije prognanika (među

kojima su: visoka razina straha, napetost, razdražljivost, apatija, tuga, bijes, agresija, nasilno ponašanje i dr.), pa kaže da su najveći broj opisanih činitelja i znakova i sami potvrdili svojim istraživanjem.

Prema Ajduković (1991), način doživljavanja i suočavanja s prijetnjom i reagiranje na stresnu situaciju uvjetovani su i situacijskim činiteljima (primjerice, iznenadnošću i intenzitetom prijetnje, dužinom izloženosti prijetnji, blizinom ili neminovnošću zlokobnog događaja) i predispozicijskim (fizičkim i psihičkim) činiteljima, tjelesnom konstitucijom, kondicijom, zdravljem, strukturom motivacije, obrambenim psihodispozicijama, stupnjem prethodne pripremljenosti na ponašanje u izvanrednim okolnostima, osobinama ličnosti itd.

Prognozno će, prema tome, teže podnijeti (i s težim posljedicama) osobe narušena zdravlja, kao i oni kojima su temeljni životni motivi i vrijednosti narušeni, koji teško podnose neizvjesnosti, koji su skloni povlačenju u sebe i rezignaciji, emocionalno nestabilne osobe, ovisne o drugima, osobe s nižim pragom tolerancije na frustracije i sl. (Anić i Podgorelec, 1992).

6. Socijalna podrška migrantima – podizanje kvalitete života

Proučavajući efekte prilagodbe na stres ili proučavajući kako socijalna podrška promiče opće zdravlje pojedinca socijalna se podrška često dovodi u kontekst kvalitete života. Ipak, zanimljivo je vidjeti kako socijalna podrška djeluje u posebnim skupinama, odnosno osobama koje su se morale prilagoditi životu u zemlji koja nije zemlja njihova podrijetla. Istraživanja se u tom području bave često pitanjima izbjeglica, ali i mladih koji trebaju naći ravnotežu između pripadanja, često vrlo različitim kulturama. Veliki dio socijalne mreže koja je bila izvor socijalne podrške gubi se odlaskom iz zemlje rođenja, a dolaskom u novu zemlju morali su se prilagoditi novoj kulturi, što je mogući stresor, kao i zahtjev da se uspostavi nova socijalna mreža. To je izraženije u prvoj generaciji emigranata, a često još izraženije u posebnim podskupinama koju čine adolescenti ili izbjeglice. Ipak, prijašnja istraživanja pokazuju raznolike rezultate u razini kvalitete života u emigranata u usporedbi s domicilnim stanovništvom (Foroughi, Misajon i Cummins (2001; prema Šincek i Vuletić, 2001). Iako se može zaključiti da je kvaliteta života izbjeglica u pravilu niža, neka istraživanja su utvrdila nižu razinu kvalitete života kod doseljenika, no postoje i podaci da nema razlike u kvaliteti života doseljenika i domicilnog stanovništva. Moguće je da se zbog promjene socijalne mreže u podskupini doseljenika ona kvantitativno smanjuje pa njegovanje kvaliteta odnosa, odnosno recipročnost podrške dobiva veću važnost nego sama mogućnost da neki odnos bude izvor podrške.

U svom kvalitativnom istraživanju provedenom u Brazilu intervjuirajući imigrante Cynthia Harr (2007; prema Šincek i Vuletić, 2001) je uočila da oni često naglašavaju važnost socijalne podrške i da ukazuju na manju kvalitetu prijateljskih odnosa. Često se događa da imigranti u Brazilu u

socijalnoj okolini nemaju sunarodnjaka te su usmjereni na Brazilce u svojim kontaktima. Pritom ukazuju na to da su tako ostvarena prijateljstva površnija te imigranti često naglašavaju da u Brazilu nemaju pravu socijalnu podršku. Sukladno tome, Mirsky i sur. (2002; prema Šincek i Vuletić, 2001) utvrdili su da stres nastao migriranjem smanjuje socijalna podrška te da bi se ublažio stres nastao preseljenjem sam protok vremena provedenog u toj zemlji nije dovoljan. Istraživači su utvrdili da je zadovoljstvo životom Indijaca koji su se preselili u Kanadu pet ili više godina prije njihovog istraživanja (te su prva generacija imigranata) povezano s doživljajem krivnje zbog napuštanja rodne zemlje, percepcijom diskriminacije, ali i socijalnom podrškom.

Jasinskaja-Lahti, Liebkind, Jaakkola i Reuter (2006; prema Šincek i Vuletić, 2001) ukazuju da preseljenje u drugu zemlju samo po sebi ne mora biti nužno povezano s izraženijim stresom, ali i na to da je kvaliteta života doseljenika povezana i s diskriminacijom koju skupina doživljava. U svom istraživanju imali su tri podskupine doseljenika u Finsku – skupinu iz Rusije, skupinu iz Estonije te skupinu iz ovih zemalja, ali s finskim korijenima. Dok su prema prve dvije skupine izražene predrasude, prema doseljenicima finških korijena, Finci imaju izražene pozitivne stavove. Pokazalo se da je izraženija diskriminacija negativno povezana s kvalitetom života.

Ove su autorice ukazale na važnost razlikovanja socijalne podrške s ljudima iz zemlje u koju su se sudionici doselili i socijalne podrške s ljudima iz matične zemlje.

Pokazalo se da su kontakti s ljudima iz Finske pozitivno povezani s kvalitetom života neovisno o diskriminaciji, no da u skupini koja je izložena većoj diskriminaciji kontakti s ljudima iz zemlje podrijetla mogu umanjiti negativno djelovanje diskriminacije na kvalitetu života (Šincek i Vuletić, 2001).

7. Studije slučaja migrantskih iskustava

Podaci predstavljeni u istraživanjima upućuju na to da starenje žena na otocima i kvaliteta života u starosti ovise o brojnim čimbenicima – (ne)sudjelovanju u migracijama njih samih ili članova njihovih obitelji, veličini zajednice u kojoj žive, stupnju izoliranosti otoka, kvaliteti postojeće infrastrukture, njihovu zdravlju, stupnju uključenosti u društveni život itd (Podgorelec i Bara, 2014). Zbog svoje malobrojnosti (relativno manja gustoća stanovništva u usporedbi s kopnenim dijelovima), a djelomično i zatvorenosti, otočno je stanovništvo po svojim razvojnim odlikama izuzetno nestabilno. Većina demografskih analiza starenja neke populacije ne posvećuje veću pažnju ulozi migracija u pojačavanju demografske dinamike rasta i pada te formiranju dobne strukture (Klempić i Podgorelec, 2002).

Uz analizu prirodnoga kretanja, više je pažnje posvećeno ulozi migracija u starenju male populacije, kakvoj pripada stanovništvo Iža. Cilj istraživanja bio je odrediti prisutne modele povratničke

migracije starog stanovništva na primjeru nekoliko tipičnih migracijskih iskustava. Utjecaj migracija na životne cikluse starijega iškog stanovništva predočio se pomoću pet tipičnih otočnih priča prikupljenih intervjuiranjem stanovništva starog 60 i više godina. Raspravljene su potrebe vezane uz seljenja i uzorke mobilnosti povezane s njima. U kasnijoj životnoj dobi lista uključuje umirovljenje, udovištvo i gubitak snage (krhkost, pad). Dakle, u intervjuima starijih Ižana saznalo se u kojem trenutku života odlaze s otoka, što im je bio poticaj za odlazak te u kojem su se razdoblju i zašto vratili, ili – za one koji nisu nikada napustili otok – što ih je na njemu zadržalo. Ujedno se ustanovili kada su s otoka otišla njihova djeca, što je također utjecalo na kvalitetu njihova života (Klempić i Podgorelec, 2002).

Priroda moderne tehnologije vrši pritisak na strukturu seljenja starijih ljudi koja rezultira trima temeljnim tipovima selidbe. Prvi uključuje nedavno umirovljene starije ljude koji su najčešće još u cjelovitom braku, razmjerno zdravi i imaju dovoljan prihod pa postoje društveni pritisci na neke od njih da presele radi životnog stila ili zabave i društva. Taj pritisak uglavnom nije velik i takvih migranata još nema mnogo, pogotovo nisu zatečeni na Ižu. Kada je pak riječ o otočanima koji su radni vijek proveli izvan otoka i nakon umirovljenja se vratili, odluka o povratku najčešće je, kao što je razabrano iz njihovih životnih priča, donesena još u trenutku odlaska s otoka.

U drugom tipu selidbe sudjeluju starije osobe koje su doživjele blaže oblike nesposobnosti i na njih je pritisak za seljenje veći, a posebice na one koji su uključeni u tzv. institucionalno seljenje, kada njihovi zdravstveni problemi prerastu mogućnosti obitelji da skrbe za njih u njihovu domu. S obzirom da na otoku u kućanstvima većina starijih živi sama ili s ostarjelim bračnim partnerom, pri doživljaju blažih oblika nesposobnosti često se ne mogu osloniti na djecu koja su, prema gotovo svim istraživanjima, glavni oslonac i pomoć bolesnim roditeljima. Premda opća slika stanovništva Iža prikazuje mnogo otočana koji dožive duboku starost (i preko 90 godina), a koji su naučeni raditi do posljednjeg dana i potom mirno umrijeti, ipak, kada dođe do težih zdravstvenih problema, do ozbiljnijih oblika kronične nemoći, i ako nema djece koja bi se mogla i htjela brinuti o njima, javlja se potreba za profesionalnim pružanjem njege i zdravstvenih usluga – institucionalnom brigom. I premda je stav otočne zajednice da je „starački dom bauk za stare i sramota za djecu“, u takvim trenucima stariji Ižani moraju prihvatiti odlazak u dom na kopno.

Više istraživanja potvrdilo je da odvojeno promatranje potisnih ili privlačnih činitelja u manjoj mjeri može objasniti izbor mjesta odlaska nakon umirovljenja. Potpunije je ako se i jedni i drugi činitelji uzmu u obzir. Otočani naglašavaju osjećaj sigurnosti života na otoku, mir, tišinu. Tako i Kallan (1993, prema Longino, 2001) sugerira da, premda su varijable individualne razine čvrsti predikatori migracija starijih ljudi, kontekstualne varijable i multirazinske interakcije poboljšavaju snagu modela. Utjecaj nekih kontekstualnih varijabli kao što su klima, stupanj kriminaliteta ili troškovi života (za otočane i potisni i privlačni) variraju unutar podskupina starijih.

Seljenje nekoga fizički u drugu sredinu ne znači nužno da je on preselio emocionalno. Otočani povratnici uglavnom pripadaju skupini migranata koji nisu nikada zaboravili korijene. Tomu je pridonio način njihova odgoja, pri čemu posebice naglašavaju dubok osjećaj obveze i brige za obitelj. I ovo je istraživanje ustanovilo snažnu emocionalnu vezanost otočana u migraciji za njihove otočne zajednice. Jedan od sudionika istraživanja mislio je kada je odlazio s otoka da je to odluka za kraće vrijeme. Razlozi za odlazak s otoka bili su mogućnost pronalaženja boljeg posla na kopnu i želja supruge. Nije požalio što se vratio, ali nije ni zadovoljan svojim životom na otoku. Razlozi nezadovoljstva su njegova nezaposlenost i izoliranost Iža. Izoliranost se osjeća to više što je svakim danom sve manje stanovnika, posebice mladih. Na pitanje kako žive stariji otočani u usporedbi s vršnjacima na kopnu, sugovornik odgovara da žive bolje jer je život mirniji i osjećaju se sigurnije nego na kopnu. Neki su se na otok vratili istog sata kada su došli u mirovinu. Razlog odlaska na kopno bila je mogućnost zapošljavanja i školovanje djece. Kada je sudionik odlazio s otoka razmišljao je da će na kopnu ostati dok bude posla, a najduže do mirovine. Nije požalio što se vratio i danas je zadovoljan svojim životom na otoku. Glavni razlog zadovoljstva pričinja mu složan obiteljski život i mir i tišina otoka, odnosno polaganiji tempo života od onoga u gradu. Na pitanje kako žive stariji Ižani u odnosu na vršnjake s kopna, sugovornik odgovara da otočani žive lošije jer je otok loše povezan s kopnom i susjednim otocima, niži je standard života (velika skupoća) i loša zdravstvena zaštita. Na pitanje što ih je zadržalo na otoku dok su bili mlađi, odgovaraju – obitelj. Jedan od sudionika nije nikada požalio što je ostao živjeti na Ižu. Život mu je težak jer već deset godina ne može raditi, samo dolazi naći se na klupi s društvom. Uspoređujući život starijeg otočnog stanovništva s vršnjacima na kopnu, sugovornik smatra da nema razlike, podjednako žive i oni tamo i ovdje, važno je samo u kojoj se mjeri djeca brinu za roditelje (Klempić i Podgorelec, 2002).

Jedna od sudionica današnjim životom nije ni zadovoljna ni nezadovoljna. Nedostaci otočkoga života su nedostatak mladih na otoku i loša zdravstvena zaštita. Ipak, glavna prednost je život u miru i tišini, i u još donekle očuvanoj prirodi. No njezin najveći problem je samoća. Uspoređujući život starijega otočnoga i kopnenog stanovništva, misli da se ipak na otoku živi bolje jer je život mirniji, zdraviji, a i rad na vrtu svima je dodatni prihod. Najveći joj je problem usamljenost i jako je nesretna zbog toga. Odmah bi otišla u dom da ga na otoku ima. Na pitanje gdje stariji žive bolje, odgovara: „Na otoku, tu je ljepota, zelenilo, mir, ali samo ako imaš nekoga svoga da o tebi brine, inače je i ovdje teško“ (Klempić i Podgorelec, 2002).

8. Zaključak

Pojedini istraživači smatraju da je kvaliteta života stupanj potrebe zadovoljstva te tako uključuju različite sfere života kao što su fizičke, psihološke, socijalne, druge aktivnosti, bračna i strukturalna područja. S druge pak strane, neki smatraju da je kvaliteta života u oku promatrača. Pojedinci će kvalitetu života promatrati s aspekta zdravlja te tako uzimati u obzir kognitivno, emocionalno i socijalno funkcioniranje. Osim toga, to može uključivati mentalne sposobnosti, jasno promišljanje, voljeti i biti voljen, donošenje odluka za sebe, održavanje kontakata s obitelji i prijateljima, biti nezavisan, što sve može utjecati na kvalitetu života. Tako utjecaji, odnosno faktori koji utječu na migriranje zapravo najviše ovise o pojedinčevoj percepciji kvalitete života. Neki mogu imati namjere odlaska u inozemstvo zbog vanjskih faktora, a neki zbog unutarnjih pa tako na samu migraciju, osim perceptualnih indikatora, odnosno što ljudi osjećaju, utječe i sama okolina.

Literatura

- Agadjanian, V., Nedoluzhko, L. i Kumskov, G. (2008). Eager to Leave? Intentions to Migrate Abroad among Young People in Kyrgyzstan. *Center for Migration Studies of New York*, 42 (3), 620- 651.
- Ajduković, M. (1991). *Psihosocijalne potrebe prognanika*, Žena, 14-22.
- Angelini, V., Casi, L. i Corazzini, L. (2014). *Life satisfaction of immigrants: does cultural assimilation matter?* German Socio-Economic Panel Study (SOEP).
- Anić, J. i Podgorelec, S. (1992). Psihičke tegobe prognane i izbjegle djece. *Migracijske teme* 8, 217-229.
- Bojanić, A. (2014). *Stavovi studenata medicine prema radu u inozemstvu i novim poslovnim mogućnostima nakon ulaska u Europsku uniju*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Medicinsku fakultet.
- De Jong, G. F. (2000). *Expectations, gender and norms in migration decision-making*. *Population Studies*, 54(3), 307–319.
- De Jong, G.F. i Fawcett, J.T. (1981). Motivations for migration: an assessment and a value expectancy research model. U: *Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries*. De Jong, G.F. i Gardner, R.W. (ur.) New York: Pergamon, 13–58.
- Jablensky, A., Marsella, A.J., Ekblad, S., Janson, B., Lennart, L.(1991). *The First International Conference on the Mental Health and Wellbeing of the World' s Refugees and Displaced Persons*. Stress Research Report (229).
- Klempić, S. i Podgorelec, S. (2002). Migracije i starenje. *Migracijske i etničke teme* 18, 319–338.
- Longino, C., Jr. (2001). Geographical Distribution and Migration. *Handbook of Aging and the Social Sciences*. San Diego: Academic Press, 103–124.
- Makni, V. (2011). *Student Migration Potential: The Case of Bulgaria*. *South-Eastern Europe Journal of Economics* (2), 187-206.
- Massey, Douglas S. 1999. Why Does Immigration Occur? 34-52. *The Handbook of International Migration: The American Experience*. Hirschman, C. Kasinitz, P. i DeWind, J. urednici. Russell Sage Foundation.
- Podgorelec, S. i Bara, M. (2014). Žensko iskustvo migracija i starenja – pogled s otokâ. *Migracijske i etničke teme* 30, 379–404.
- Podgorelec, S. (1990). Migracije i zdravlje. *Migracijske teme*, 6, 69-78.
- van Dalen, H. P., & Henkens, K. (2008). *Emigration Intentions: Mere Words or True Plans? Explaining International Migration Intentions and Behavior*. CentER Discussion Paper (60). Tilburg: Macroeconomics.
- Stark, O. (1991) *The Migration of Labor*. Cambridge: Basil Blackwell.
- Šincek, D. i Vuletić, G. (2001). Važnost socijalne podrške za kvalitetu života. U: *Kvaliteta života i zdravlje*. Vuletić, G. (ur.) Hrvatska zaklada za znanost i Filozofski fakultet u Osijeku. Osijek.